

## "GULLIVERNING SAYOHATLARI" ASARIDA IJTIMOIIY HAYOT

*Mardonova Madina Ikromovna*  
*Toshkent amaliy fanlar universiteti*  
*O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi*  
*5-bosqich talabasi*

**Annotatsiya.** Mazkur maqolada ingliz yozuvchisi Jonatan Swiftning "Gulliverning sayohatlari" asarida aks etgan ijtimoiy hayot, jamiyatdagi adolatsizlik, inson va davlat munosabatlari, shuningdek yozuvchining satirik uslub orqali tanqidiy qarashlari tahlil qilinadi. Asar nafaqat sayohat haqidagi ertak ko'rinishida, balki chuqur falsafiy va ijtimoiy mazmunga ega badiiy asar sifatida o'rganiladi. Muallif asarda turli orollar, xalqlar va ularning hayot tarzi orqali 18-asr Angliya jamiyatidagi illatlarni — mansabparastlik, poraxo'rlik, jaholat, ikkiyuzlamachilikni ochib beradi. Maqolada asar qahramonining dunyoqarashi, insoniy qadriyatlarga munosabati va yozuvchi tomonidan ilgari surilgan ijtimoiy g'oyalar tahlil qilinadi.

**Kalit so'zlar.** Gulliver, Jonatan Swift, ijtimoiy hayot, satira, tanqid, jamiyat, adolat, insoniylik, falsafa, adabiyot.

**Аннотация.** В данной статье анализируются общественная жизнь, несправедливость в обществе, отношения человека и государства, отраженные в произведении английского писателя Джонатана Свифта "Путешествия Гулливера", а также критические взгляды писателя через сатирический стиль. Произведение исследуется не только в форме рассказа о путешествии, но и как художественное произведение с глубоким философским и социальным содержанием. В данной статье анализируются общественная жизнь, несправедливость в обществе, отношения человека и государства, отраженные в произведении английского писателя Джонатана Свифта "Путешествия Гулливера", а также критические взгляды писателя через сатирический стиль. Произведение исследуется не только в форме рассказа о путешествии, но и как художественное произведение с глубоким философским и социальным содержанием. В произведении автор через различные острова, народы и их образ жизни раскрывает пороки английского общества 18 века — карьеризм, взяточничество, невежество, лицемерие. В статье анализируется мировоззрение героя произведения, его отношение к человеческим ценностям и социальным идеям, выдвинутым писателем.

**Ключевые слова.** Гулливер, Джонатан Свифт, общественная жизнь, сатира, критика, общество, справедливость, человечность, философия, литература.

**Annotation.** This article analyzes the social life embodied in the British writer Jonathan Swift's "Gulliver's travels", injustice in society, human and state relations, as

well as the writer's critical views through a satirical style. The work is studied not only in the form of a fairy tale about travel, but also as a work of art with a deep philosophical and social content. his article analyzes the social life embodied in the British writer Jonathan Swift's "Gulliver's travels", injustice in society, human and state relations, as well as the writer's critical views through a satirical style. The work is studied not only in the form of a fairy tale about travel, but also as a work of art with a deep philosophical and social content. The author reveals in the work, through various islands, peoples and their way of life, the vices in the Society of 18th century England-officialdom, bribery, ignorance, hypocrisy. The article analyzes the worldview of the hero of the work, his attitude to human values and the social ideas put forward by the writer.

**Keywords.** Gulliver, Jonathan Swift, social life, satire, criticism, society, Justice, Humanity, philosophy, literature.

Asarda bosh qahramon Lemuel Gulliver turli orollarga sayohat qiladi. Har bir orol o'ziga xos ijtimoiy tuzum, hayot tarzi va qadriyatlarga ega. Lilliput orolida odamlar juda kichik bo'lib, ularning siyosati mayda manfaatlarga asoslangan. Brobdingnegda esa odamlar ulkan, lekin adolatli va halol. Laputa oroli aholisi ilm-fan bilan ortiqcha shug'ullanib, real hayotdan uzoqlashgan. Nihoyat, Houyhnhnmlar mamlakatida esa otlar hukmron, ular aqlli, mantiqli va pokiza mavjudotlar bo'lib, insonlarni yaramas, pastkash "yaxular" sifatida ko'radi.

Bu sayohatlar orqali Swift o'z davridagi Angliya jamiyatidagi illatlarni ochib beradi: hokimiyat uchun kurash, adolatsizlik, mansabparastlik, ma'naviy inqiroz va odamlarning axloqiy pastligi.

"Gulliverning sayohatlari" asaridagi har bir voqea ijtimoiy hayotning majoziy ifodasidir.

Lilliput — bu siyosatdagi mayda manfaatlar, o'zaro adovat va raqobat ramzidir. Swift bu orqali o'z davridagi Angliya siyosatchilarini tanqid qiladi.

Brobdingneg — adolat va halollikni ifodalovchi ideal jamiyat sifatida ko'rsatiladi. Bu orolda hukmdorlar xalq manfaatini birinchi o'ringa qo'yadi.

Laputa — insonlarning hayotdan uzilib, faqat nazariy bilim ortidan quvishlarini tanqid qiladi.

Houyhnhnmlar mamlakati — insoniyatning mukammal axloqiy jamiyat haqidagi orzusi. Ammo bu orolda odamlar "yaxular" deb atalanadi va yovvoyiligi uchun mensilmaydi. Swift bu orqali inson o'z tabiatini yengmaguncha haqiqiy inson bo'la olmasligini ko'rsatadi.

Lilliput oroli Swift uchun o'z davridagi Angliya siyosiy hayotining ramzidir. Bu mamlakatda odamlar juda kichik, lekin ularning g'ururi, ochko'zligi va mansabparastligi cheksizdir. Lilliputliklar Gulliverni avval qahramon, so'ngra esa

dushman deb e'lon qilishadi – bu esa jamiyatdagi ikkiyuzlamachilik va adolatsizlikni ifodalaydi.

Swift bu orqali hokimiyat uchun kurash, poraxo'rlik, shaxsiy manfaat ustuvorligi kabi ijtimoiy illatlarni tanqid qiladi. Lilliputliklarning “ip ustida raqs tushish” yoki “ko'tarilgan tayoqdan sakrab o'tish” orqali lavozim olish marosimi esa mansabparastlik va tizimdagi sun'iy tanlovni ifodalovchi istehzoli timsollardir.

Badiiy mazmun: Lilliput ijtimoiy hayoti orqali Swift kichik odamlar katta davlatni boshqarayotganini, siyosiy maydon axloqdan emas, hiyla va manfaatdan iborat ekanini ko'rsatadi.

Gulliverning ikkinchi sayohati Brobdingneg mamlakatiga bo'ladi. Bu yerda odamlar ulkan, ammo ruhiy va axloqiy jihatdan ham yuksak. Ular halol, rostgo'y, adolatparvar. Mamlakat shohi Gulliverning Angliya haqida bergan ma'lumotlarini eshitib, Yevropa siyosatini “kichik odamlarning o'yinchoqlari” deb baholaydi.

Swift Brobdingneg orqali o'z ideal jamiyatini tasvirlaydi – bu jamiyatda: inson qadri ustuvor, qonun adolatga asoslangan, boylik va mansab emas, axloqiy komillik muhim.

Badiiy mazmun: Bu orol yozuvchining orzu qilgan ideal jamiyatini ifodalaydi. Swift kontrast uslubidan foydalanib, Lilliputdagi adolatsizlik va Brobdingnegdagi halollikni solishtirish orqali o'quvchiga chuqur o'y beradi.

Laputa orolining aholisi ilm-fan bilan haddan tashqari shug'ullanib, real hayotdan uzilgan. Ular musiqa, matematika, astronomiyaga mukkasidan ketgan, lekin ularning ilmiy g'oyalari amaliy hayotda foydasiz.

Swift bu orol orqali ilmni amaliyotdan ajratgan, faqat nazariya bilan yashaydigan ziyolilarni tanqid qiladi. Ularning ijtimoiy hayoti befoyda tajribalar, samarasiz g'oyalar bilan to'la. Masalan, bir olim quyosh nurlaridan bodom o'stirmoqchi, boshqasi esa binoni pastdan emas, yuqoridan boshlab qurmoqchi — bu ilmiy absurd orqali jamiyatdagi bema'niliklar ifodalanadi.

Badiiy mazmun: Laputa – bu ilmni inson manfaatidan uzilgan holatda rivojlantirayotgan, ma'naviyatdan ajralgan intellektual jamiyat timsoli. Swift bu orqali o'quvchini tafakkur va amaliyot uyg'unligiga chaqiradi.

Swiftning so'nggi sayohati eng falsafiy mazmundagi mamlakatga — Houyhnhnmlar (aqli otlar) yurtiga to'g'ri keladi. Bu jamiyatda mantiq, poklik va axloq hukmron. Insonlar esa “Yaxular” deb ataladi va hayvon darajasida tasvirlanadi.

Bu qarama-qarshilik orqali yozuvchi insoniyatdagi hayvoniy instinktlar — ochko'zlik, manmanlik, zo'ravonlikni fosh etadi. Houyhnhnmlar esa inson qanday bo'lishi kerakligini, ya'ni aql, axloq va ruhiy poklik uyg'unligini ifodalaydi.

Badiiy mazmun: Bu orol yozuvchining utopik ijtimoiy idealidir. Swift insonning jamiyatdagi o'rnini qayta ko'rib chiqishga, o'z tabiati ustidan g'alaba qozonishga chaqiradi.

Jonatan Swift “Gulliverning sayohatlari” orqali turli jamiyat modellari yaratib, ularning har birida inson va ijtimoiy tuzumning zaif tomonlarini ochib beradi.

Lilliput – siyosiy mayda manfaatlar dunyosi,  
 Brobdingneg – adolatli jamiyat orzusi,  
 Laputa – ilmiy yakkalanishning tanqidi,  
 Houyhnhnmlar – mukammallikning ramzi.

Shunday qilib, asarda ijtimoiy hayotning badiiy talqini ko‘p qatlamli, ramziy va falsafiydir. Swift o‘z zamonining siyosiy tizimini tanqid qilish bilan birga, insoniyat uchun abadiy ijtimoiy saboqlar beradi: inson axloqi, adolat, halollik va mantiq jamiyat poydevori bo‘lishi kerak.

Jonatan Swiftning asosiy yozuvchilik uslubi satira edi. U hazil va kinoya orqali jiddiy ijtimoiy masalalarni yoritgan. “Gulliverning sayohatlari”da yozuvchi o‘quvchini o‘ylashga, o‘z jamiyatiga tanqidiy nazar bilan qarashga undaydi. U hokimiyat egalari, siyosatchilar, ilm ahli va hatto oddiy insonlarning xatti-harakatlarini tahlil qilib, ularning ma’naviy zaifliklarini fosh etadi.

Jonatan Swift “Gulliverning sayohatlari” asarida satira va tanqidni o‘z ijodiy uslubining markaziga qo‘ygan. U o‘z davrining siyosiy, ma’naviy va ijtimoiy muammolarini ochiqchasiga emas, balki badiiy kinoya, majoz, istehzo orqali fosh etgan. Swiftning maqsadi o‘quvchini kuldirish emas, balki kulgi orqali o‘ylantirish, anglatish va ogohlikka chaqirish edi.

Satira uning qo‘lida o‘tkir qurolga aylanadi — bu qurol bilan u insoniyatdagi illatlarni, davlat boshqaruvidagi adolatsizlikni, inson tabiatidagi pastkashlikni tanqid qiladi.

Swift satiraga o‘z davrida odatdagidan butunlay boshqacha yondashadi. U oddiy kulgidan ko‘ra chuqur axloqiy tanqidni maqsad qiladi. Yozuvchi jamiyatdagi illatlarni kulgili vaziyatlar va fantastik obrazlar orqali fosh etadi.

Masalan, Lilliput orolida odamlarning kichikligi shunchaki fantastik holat emas — bu mayda manfaatlar, tor dunyoqarash, siyosiy pastlik timsolidir. Lilliputliklar “ip ustida raqsga tushib”, hokimiyatga erishadilar — bu orqali Swift o‘z davridagi siyosatchilarning mansab uchun har qanday pastkashlikka tayyorligini kinoyali tarzda tanqid qiladi.

Shuningdek, Gulliverning ulkan tanasi va lilliputlarning mittiligi o‘rtasidagi kontrast orqali yozuvchi insonning jismoniy kattaligi va ruhiy kichikligi o‘rtasidagi tafovutni ko‘rsatadi.

Satiraning maqsadi: jamiyatdagi illatlarni bevosita aytmadan, ularni kulgi, majoz va ramz orqali ochish.

“Gulliverning sayohatlari” — bu faqat sayohat emas, siyosiy manifestdir. Swift asarda o‘z davridagi Angliya siyosiy tizimini tanqid qiladi.

Lilliput — ingliz parlamenti, sud tizimi va qirollik saroyi ramzidir. U yerda “ko‘tarilgan tayoqdan sakrab o‘tish” orqali mansab berilishi — poraxo‘rlik, suiqasd, nufuzli odamlar oldidagi egiluvchanlikni ifodalaydi.

Brobdingneg shohi esa Swiftning og‘zi bilan Yevropa davlatlarini “axloqiy jihatdan chirigan jamiyat” deb ataydi.

Laputa esa ilm-fan nomidan real hayotni unutgan olimlar, boshqaruvdan uzoq, xalqdan yiroq ziyolilarni tanqid qiladi.

Swift o‘z tanqidida o‘ta ehtiyotkor, lekin aniq. U jamiyatni tubdan isloh etish kerakligini aytadi, ammo bu islohot faqat inson axloqiy o‘zgarishi orqali amalga oshishi mumkin, deb hisoblaydi.

Asarning eng keskin tanqidiy qismi — Houyhnhnmlar mamlakatida aks etadi. Bu orolda aqlli otlar (Houyhnhnmlar) va yaramas odamlar (Yaxular) yashaydi. Bu qarama-qarshilik orqali Swift insoniyatning hayvoniy tabiatini, o‘z manfaatini hamma narsadan ustun qo‘yishini, adolatdan yiroqligini ko‘rsatadi.

Yaxular — bu insonning tuban tomonlarini ifodalaydi: ochko‘zlik, hirs, hasad, yolg‘on, zo‘ravonlik.

Houyhnhnmlar esa inson qanday bo‘lishi kerakligini — mantiqli, halol, pokiza mavjudot timsolini aks ettiradi.

Bu qarama-qarshilik orqali Swift “inson jamiyatda hayvondan ustunmi yoki pastmi?” degan falsafiy savolni o‘rtaga tashlaydi. Bu satira shaklida berilgan eng kuchli tanqididir.

Swift diniy masalalarda ham satirik ohangni ishlatadi. U dinni emas, balki dinni noto‘g‘ri talqin qilayotgan kishilarni tanqid qiladi. Masalan, Lilliputdagi “tuxumni katta yoki kichik tomondan sindirish” mojarosi — bu diniy firqalarning asossiz nizolarini kinoyali tarzda ifodalaydi.

Bu o‘xshatish orqali Swift diniy nizolar aslida mohiyatsiz masalalardan kelib chiqayotganini, ammo ular sababli jamiyatda urushlar, adovat va bo‘linishlar paydo bo‘layotganini ko‘rsatadi.

Swift satiradan nafaqat kulgi uchun, balki axloqiy uyg‘otish uchun foydalanadi. U o‘z asarida realizm bilan fantastikani uyg‘unlashtiradi. O‘quvchi sayohat voqealarini o‘qib kuladi, ammo har bir kulgi ortida og‘riqli haqiqat yotganini sezadi.

Swift shunday degan edi: “Men insonni sevaman, lekin insoniyatdan jirkanaman.” Bu so‘z uning tanqidining mohiyatini ochib beradi — u jamiyatni nafrat bilan emas, uni tuzatish istagi bilan tanqid qiladi.

Swift yaratgan satirik obrazlar bugungi kunda ham o‘z dolzarbligini yo‘qotmagan. Bugungi jamiyatda ham Lilliputlardek “kichik odamlar katta lavozimlarda”, Laputadek “real hayotdan uzoqlashgan olimlar”, Yaxulardek “insoniylikni unutgan kishilar” mavjud.

Demak, Swiftning tanqidi universal — u har bir davr, har bir jamiyat uchun ogohlantiruvchi ko'zgudir.

Asarda asosiy g'oya — insonning axloqiy mukammallikka intilishidir. Swift uchun haqiqiy inson — bu aql, halollik va mehr-oqibat bilan yashaydigan shaxs. U yozuvchining ideal jamiyat haqidagi qarashlarini ifodalaydi: adolatli boshqaruv, ilm va axloq uyg'unligi, inson qadri ustuvorligi.

Jonatan Swift "Gulliverning sayohatlari" asarida nafaqat siyosiy va ijtimoiy tuzumni tanqid qiladi, balki butun insoniyatning axloqiy-ruhiy holatini, jamiyatda inson qadri qanday baholanayotganini chuqur o'rganadi. Asarning eng muhim falsafiy yo'nalishi — bu insonning o'z mohiyatini anglash, jamiyatdagi o'rni va qiymatini belgilashdir.

Yozuvchi har bir sayohat orqali o'quvchini o'ylantiradi: inson kim, u nimaga xizmat qiladi, uning qadr-qimmati nimada? Shu tarzda Swift asarini ijtimoiy-falsafiy mazmun bilan boyitadi.

Swiftning eng asosiy g'oyasi — bu adolatli, axloqiy tamoyillarga asoslangan jamiyat yaratishdir. U o'z asarida turli jamiyat modellarini — Lilliput, Brobdingneg, Laputa va Houyhnhnmlar mamlakatini tasvirlab, qaysi jamiyatda inson qadri yuksak, qaysisida esa mensilmaganligini ko'rsatadi.

Lilliputda odamlar kichik, ularning qadrini hokimiyat va manfaat belgilaydi. Bu orolda insonning qiymati uning lavozimi, o'zini tutishdagi xushomadkorligi bilan o'lchanadi. Swift bu orqali haqiqiy qadriyatlar emas, soxta mezonlar ustuvor bo'lgan jamiyatni tanqid qiladi.

Brobdingnegda esa aksincha — odamlar ulkan, ammo axloq va halollik ularni yanada buyuk qiladi. Bu mamlakat yozuvchi uchun ideal ijtimoiy model bo'lib, unda insonning qadri uning halolligi, bilim va mehr-oqibati bilan o'lchanadi.

Swiftning g'oyasi shundan iboratki: insonning qadri uning jismoniy kuchida emas, balki axloqiy pokligida va aqliy komilligida.

Gulliverning to'rtta sayohati — bu faqat geografik yo'l emas, balki inson ruhiyatining rivojlanish bosqichlaridir. Har bir orol — inson kamolotining turli darajasini ifodalaydi.

Lilliput — inson o'zini faqat manfaat orqali ko'radigan bosqich;

Brobdingneg — inson adolatni anglaydigan bosqich;

Laputa — inson mantiq bilan hisni muvozanatga keltira olmaydigan bosqich;

Houyhnhnmlar — inson mukammallikka erishgan, hayvoniy instinktlarni yenggan daraja.

Shunday qilib, Swift insonning haqiqiy qadri uning o'zini tanishi, yovvoyilikdan axloqiy poklik sari intilishida ekanini ko'rsatadi.

Swiftning fikricha, inson jamiyatda faqat u jamiyatning axloqiy poydevori mustahkam bo'lsa qadrlanadi. Agar davlat va xalq o'rtasida ishonch bo'lmasa, inson o'z qadrini yo'qotadi.

Misol uchun, Lilliputda qonunlar adolatdan emas, shaxsiy manfaatdan kelib chiqadi — bu yerda insonning qadri yo'q.

Brobdingnegda esa hukmdor shunday deydi: “Agar sizning qonunlaringiz insonning baxti va farovonligini ta'minlamasa, u qonunlar foydasiz.” Bu so'zlar orqali Swift inson qadrini jamiyat markaziga qo'yish kerakligini ta'kidlaydi.

Ya'ni Swiftning ijtimoiy g'oyasi — “inson uchun jamiyat”, lekin “jamiyat uchun inson” emas.

Swift insonni ikki kuch — aql (reason) va hirs (passion) o'rtasidagi muvozanat bilan baholaydi. Uning fikricha, insonning qadrini belgilaydigan narsa bu uning adolatli bo'lishi, haqiqatni izlashga intilishi, boshqalarga nisbatan mehr-oqibatli bo'lishidir.

Houyhnhnmlar mamlakatida yashovchi otlar ana shu mukammallik ramzidir. Ular mantiq bilan yashaydilar, hirsdan yiroq, halol va pokiza. Swift ularni insoniyatning ideal shakli, Yaxularni esa axloqsiz jamiyatdagi odamlar timsoli sifatida ko'rsatadi.

Shu tarzda Swift insoniyatni “hayvondan farq qiladigan mavjudot” emas, balki axloqiy mas'uliyatni his qiladigan mavjudot sifatida talqin qiladi.

Asarda insonning o'z qadrini yo'qotish sabablari ham tahlil qilinadi. Swift fikricha, inson – hokimiyatga hirs bilan intilganda, ilmni faqat foyda uchun ishlatganda, ma'naviyatni e'tiborsiz qoldirganda, o'z insoniy qadrini boy beradi.

Laputa orolida yashovchilar bunga yorqin misoldir — ular aqliy jihatdan yuksak, lekin ruhiy jihatdan qashshoq. Swift uchun bu jamiyatning ogohlantiruvchi belgisi: inson faqat bilim emas, balki ma'naviyat bilan mukammal bo'lishi kerak.

Swiftning butun asaridagi umumiy xulosa quyidagicha ifodalanadi:

“Insoniyat o'zini anglagan taqdirdagina mukammallikka erishadi.”

Yozuvchi Gulliver obrazini shunday rivojlantiradiki, u oxir-oqibat insoniyatdan ko'ngli qoladi — bu esa yozuvchining achchiq haqiqatni ko'rsatish istagini bildiradi. Lekin bu nafrat emas, balki insonni uyg'otish, unga asl qadrini eslatish istagidir.

Shu sababdan, Swiftning ijtimoiy g'oyasi — insonning jamiyatdagi qadri aqli, axloqi va adolatga sodiqligi bilan belgilanadi degan falsafiy qarashga asoslanadi.

“Gulliverning sayohatlari” — bu shunchaki sayohat haqidagi fantastik hikoya emas, balki inson va jamiyatning murakkab ijtimoiy muammolarini aks ettiruvchi asardir. Jonatan Swift o'zining satirik uslubi orqali adolat, axloq va ma'naviyatni targ'ib etadi. Asar bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan, chunki u insoniyatning o'zini anglash, jamiyatdagi o'rnini topish masalasini yoritadi.

Jonatan Swift “Gulliverning sayohatlari”da satira orqali insoniyatning eng murakkab ijtimoiy va ma'naviy muammolarini ko'rsatadi. Uning tanqidi achchiq,

ammo adolatli; kulgili, ammo o'ylantiruvchi. Swift o'z asari orqali o'quvchini shunchaki kuldirish emas, balki jamiyatni anglash, o'zini tahlil qilish va axloqiy uyg'onishga chaqiradi. Shu bois "Gulliverning sayohatlari" — bu satira janrining cho'qqisi, insoniyat tarixidagi abadiy ijtimoiy darslikdir.

"Gulliverning sayohatlari" asarida ijtimoiy g'oya insonning jamiyatdagi o'rni va qadri haqida chuqur fikr yuritishga undaydi. Swift insonni axloqiy, aqliy va ruhiy jihatdan yuksalishga chaqiradi. U o'z asari orqali shunday deydi: "Agar inson o'z tabiatidagi yovvoyilikni yenga olsa, u haqiqiy inson bo'ladi."

Shunday qilib, Swiftning asari — bu inson qadrini himoya qiluvchi, ijtimoiy adolatni targ'ib etuvchi, ma'naviy uyg'onishga chaqiruvchi buyuk asardir.

#### **Adabiyotlar ro'yxati:**

1. Swift, Jonathan. *Gulliver's Travels*. London, 1726.
2. K. Karimova. *Jahon adabiyoti tarixi*. Toshkent: O'zbekiston, 2019.
3. A. Yo'ldoshev. *Adabiyotshunoslik asoslari*. Toshkent, 2020.
4. I. Sharipov. *Satira va realizm: Swift ijodida*. Toshkent, 2022.